

Regentes in een ‘stadhouderloos’ tijdperk

Tessa Ridder

Met de tweede feministische golf, van de jaren '60 tot de jaren '80, kwam er ook meer aandacht voor vrouwen in de geschiedenis. Op aanvraag van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen verscheen in 1982 de bundel *Vrouwen in het landsbestuur*, waar G.J. Schutte een bijdrage over Maria Louise van Hessen-Kassel (1688-1765) voor schreef. Volgens Schutte nam Maria Louise onder de prinsessen Van Oranje ‘niet een bijzondere plaats in door buitengewone aanleg of belangstelling, door opmerkelijke karaktereigenschappen of verrichtingen’. Als ‘gouvernante’ had men niet veel meer van haar kunnen verwachten, want in het begin was ze ongeïmproviseerd en verder was ze ‘ook niet wilskrachtig’. Verder kende Schutte Maria Louise enkele persoonlijkheidstrekken toe. Zij zou ‘[v]an nature lijdelijk en tot somberheid neigend’ zijn geweest, in tegenstelling tot haar gemaal Johan Willem Friso van Nassau-Dietz (1687-1711) die ‘vrolijk en opgewekt, intelligent en levendig’ was.¹ In de herinnering aan Maria Louise van Hessen-Kassel – in het Fries beter bekend als *Maaïke Muoi*, tante Marijke – staan niet haar verdiensten als regentes centraal, maar vooral haar deugzaamheid als vrouw en christen.²

C.A. Tamse spreekt in de inleiding op de bundel de hoop uit dat de inhoud tot inspiratie kan dienen voor een verbeterd ‘besef van de principiële gelijkheid van man en vrouw’. Men kan zich echter afvragen wat voor inspiratie tot emancipatie uit Schuttes voorstelling van het leven van Maria Louise te halen valt. Het wordt niet duidelijk op welke grond Schutte zijn uitspraken doet, aangezien er bij het artikel geen verantwoording gegeven wordt. Wel is duidelijk dat hij gegevens over haar lichamelijke achteruitgang rechtstreeks heeft overgenomen uit een levensbeschrijving die direct na haar dood in 1765

Met veel dank aan het Huygens Instituut, en in het bijzonder Ineke Huysman, voor het bieden van een stageplaats tijdens mijn Bachelor Geschiedenis en aan Jasper van der Steen voor de feedback en begeleiding tijdens het scriptieproces.

¹ G. J. Schutte, ‘Marijke Meu, Marie Louise van Hessen Kassel 1688-1765’, in: C. A. Tamse ed., *Vrouwen in het landsbestuur: van Adela van Hamaland tot en met Koningin Juliana: vijftien biografische opstellen* (’s-Gravenhage 1982) aldaar 129–146.

² Hierop is vooral de volgende publicatie van grote invloed geweest: J. A. de Chalmot, *Afkomst, godvruchtig leven en zalige dood van Hare Doorlugtigste Hoogheid Maria Louise, Princesse Douairière van Oranje en Nassau, geboren Landgravin van Hessen-Cassel etc. etc. etc. Uit echte stukken zamengesteld* (Leeuwarden: ter drukkerij van H.A. de Chalmot 1765) <<https://books.google.nl/books?id=-ZRcAAAAcAAJ>>.

verscheen en dat deze biografie in ieder geval tot inspiratie heeft gediend.³ Volgens Chalmot moet Maria Louise in drie verschillende opzichten beschouwd worden, namelijk ‘of, als eene Princesse uit het Doorlugtig Huis van Hessen; of, als verknocht aan het Vorstelijk Huis van Oranje en Nassau; of eindelijk, als een levendig en uitmuntend Lid van Gods Kerke.’ Zo wordt Maria Louise nog beschouwd als belangrijke schakel tussen twee dynastieën.⁴

Maar in de negentiende-eeuwse en vroege twintigste-eeuwse geschiedschrijving is er eigenlijk geen rol voor deze vrouw weggelegd. Dat er ondertussen meer historische literatuur over vrouwen verschenen is, wil helaas nog niet zeggen dat deze werken ook met passende aandacht voor het handelen van deze vrouwen geschreven zijn. Zo beschrijft F.J.A. Jagtenberg in zijn biografie over Maria Louise hoe zij extra taken ‘bovenop haar taak als moeder’ kreeg toen het stadhoudelijk gezag aan haar overgedragen werd. Dit betekende dat zij ‘regentes zou zijn’. Dat vervolgens ook de magistraatsbestelling aan haar werd overgelaten is volgens Jagtenberg ‘een duidelijk bewijs dat Maria Louise (...) het werk van haar overleden man en de toekomstige taak van haar zoon zou moeten gaan verrichten’.⁵ Verder licht hij nergens toe wat zij precies ging doen als regentes en hoe zij zich hierin heeft opgesteld.

Veel auteurs betwijfelen of Maria Louise überhaupt in staat was om de rechten van haar kinderen te verdedigen en te besturen in naam van de stadhouder, vlak na het overlijden van haar man. Zo roept Theodorus Jorissen in een negentiende-eeuwse publicatie uit: ‘Wat had die jonge vrouw, die Hessische prinses, in de luttele maanden van haar samenzijn met Friso van deze dingen vernomen? (...) Het zal niet veel geweest zijn.’⁶ Ook Jagtenberg vraagt zich af of een ‘jonge weduwe met nauwelijks bestuurservaring in een vreemd land’ haar taak wel aankon, om vervolgens in te gaan op wat de mannen om haar heen voor haar deden.⁷ Zelfs in het lemma dat in het *Vrouwenlexicon* aan haar gewijd is, wordt aangenomen dat Maria Louise onvoldoende bekend zou zijn met de verhoudingen in de Republiek, omdat ze pas anderhalf jaar in het

³ Chalmot, *Maria Louise, Princesse Douairière van Oranje en Nassau* (Leeuwarden 1765).

⁴ Chalmot, ‘Voorrede’ in: *Maria Louise, Princesse Douairière van Oranje en Nassau*, ***5 [40–41].

⁵ F. J. A. Jagtenberg, *Marijke Men, 1688-1765* (Amsterdam 1994) 72.

⁶ T. H. Jorissen, ‘Marijken-Meu.’, in: J.C. Matthes ed., *Historische Bladen*. Historische Werken (Haarlem 1912) 194–231, aldaar 200.

⁷ Jagtenberg, *Marijke Men*, 67–69.

stadhouderlijk paleis in Leeuwarden woonde.⁸ Door dergelijke ongefundeerde aannames blijft de rol van vrouwen in het bestuur van de Republiek onderbelicht. Met aandacht voor de *agency*⁹ van vrouwen in de geschiedenis kunnen de regentschappen van stadhoudersvrouwen beter begrepen worden.

Onderzoek naar stadhoudersvrouwen

In de Nederlandse historiografie is er nog maar weinig aandacht voor de politieke rol van stadhoudersvrouwen en regentessen. Uit het overzicht van de werken die er over Maria Louise geschreven zijn, blijkt dat de meeste auteurs zich in hun onderzoek lieten leiden door hun verwachtingen van een vrouw in haar positie. Zij konden haar niet beschouwen zonder vooroordelen op basis van opvattingen over de rol van een vrouw. Haar levensloop wordt in de beschrijvingen voornamelijk ingevuld aan de hand van de functie die zij vervuld kon hebben voor de mannen om haar heen. Zo zag, volgens Schutte, de vader zijn dochter graag 'als partner in een huwelijk dat met hun stand overeenkwam' en had de man vooral een vrouw nodig 'bij wie hij wettige kinderen kon procreëren en die als geslaagde gastvrouw kon fungeren'.¹⁰ Hierdoor worden Maria Louises handelingen gewogen aan de hand van wat zij betekende voor deze mannen en is er geen ruimte om haar handelingen in haar eigen context te beschouwen.

Ook Thérèse de Hemptinne en Jan Dumolyn constateerden dat er, anno 2008, nog een tekort is aan studies naar vrouwen in de Vlaamse en Nederlandse dynastieën. Zij benadrukken 'de dominant mannelijke aanwezigheid in het bronnenmateriaal', waardoor adellijke vrouwen gemakkelijk genegeerd worden.¹¹ Jagtenberg stelt echter dat het beoordelen van gegevens over

⁸ M. Barthels, 'Maria Louise van Hessen-Kassel (1688-1765)', *Digitaal Vrouwenlexicon van Nederland* (2016)

<<http://resources.huylgens.knaw.nl/vrouwenlexicon/lemmata/data/HessenKassel>> [laatst gewijzigd: 17-11-2016].

⁹ *Agency* is een begrip uit de sociologie, duidend op de handelingsmogelijkheden van een individu binnen bestaande sociale structuren. Het begrip wordt vaak gebruikt om aan te tonen dat gemarginaliseerde groepen grip hadden op hun situatie en niet slechts passieve bijrollen vervulden.

¹⁰ Schutte, 'Marijke Meu', 133.

¹¹ Jan Dumolyn en Thérèse de Hemptinne, 'Historisch adelsonderzoek over de late middeleeuwen en de vroegmoderne periode in België en Nederland: een

Maria Louise vooral lastig is, omdat bronnen over haar nooit goed toegankelijk gemaakt zijn.¹² Alleen al de collectie van Maria Louise in het Koninklijk Huis Archief bevat meer dan tienduizend brieven.¹³ Ook in het Huisarchief Twickel en in het Friese archief Tresoar zijn talloze brieven van en aan Maria Louise te vinden. Het accent op de mannelijke protagonisten in de familie Nassau lijkt eerder voort te komen uit een voorkeur van de onderzoekers wat betreft onderwerpskeuze dan uit de afwezigheid van bronmateriaal.

Onderzoekers gaan nog te gemakkelijk voorbij aan vrouwen in de geschiedenis, waardoor een scheefgroei in de historiografie ontstaat. Daarbij komen vervolgens ook de negatieve effecten van het perspectief waarmee vrouwen in de geschiedenis veelal beschreven worden, zoals door Schutte. Omdat het stadhouderschap een functie was die door een man bekleed werd, gaat een groot deel van de historiografie voornamelijk over de mannen die de positie innamen.¹⁴ Regentschappen, het stadhouderschap en stadhouderloze tijdperken zijn tot nu toe vooral aan de hand van mannelijke protagonisten in de geschiedenis onderzocht. Maar juist na het overlijden van een stadhouder ontstaat er een interessante situatie. Zo waren de dynastieke belangen en aanspraken waar Maria Louise de verantwoordelijkheid voor droeg aanzienlijk. Haar belangrijkste taak werd het verdedigen van de rechten van haar kinderen,

momentopname', *BMGN - Low Countries Historical Review* 123 (2008) 481–489, aldaar 487 <doi:10.18352/bmgn-lchr.6883>.

¹² Jagtenberg, *Marijke Meu*, 9–11.

¹³ Zie voor een overzicht de archiefbeschrijving van M. Bruggeman, 'Maria Louise, landgravin van Hessen-Kassel (1688-1765)', in: A. P. van Nienes en M. Bruggeman ed., *Archieven van de Friese stadhouders: inventarissen van de archieven van de Friese stadhouders van Willem Lodewijk tot en met Willem V, 1584-1795* (Hilversum 2003) 294–335.

¹⁴ S. Broomhall, 'Introduction', in: *Gender, Power and Identity in the Early Modern House of Orange-Nassau* (Routledge 2016) 1–12, aldaar 1; De volgende werken zijn een greep uit het overzicht dat Broomhall en Van Gent noemen in hun voetnoten 1-8: J. J. Poelhekke, *Frederik Hendrik, Prins van Oranje: een biografisch drieliuk* (Zutphen 1978); C. A. Tamse en H. P. H. Jansen ed., *Nassau en Oranje in de Nederlandse geschiedenis* (Alphen aan den Rijn 1979); H. H. Rowen, *The Princes of Orange: The Stadholders in the Dutch Republic* (Cambridge 1988) <doi:10.1017/CBO9780511599552>; A. Th. van Deursen, *Willem van Oranje: een biografisch portret* (Amsterdam 1995); H. Klink, *Opstand, politiek en religie bij Willem van Oranje 1559-1558: Een thematische biografie*. (Heerenveen 1997); L. Kooijmans, *Liefde in opdracht: het hofleven van Willem Frederik van Nassau* (Amsterdam 2000); J. G. Kikkert, *Maurits van Nassau* (Soesterberg 2008); W. Troost, *William III the Stadholder-king: a political biography* (Routledge 2017). Zie ook René van Stipriaan, *De zwijger: het leven van Willem van Oranje* (Querido 2021).

wiens vader door stadhouder Willem III (1650-1702) tot universeel erfgenaam was benoemd. Gezanten van de Pruisische koning Frederik I (1657-1713) verkondigden echter al voor de opening van het testament dat Frederik I de belangrijkste erfgenaam was.¹⁵ Er ontstond een erfenisstrijd die wel dertig jaar zou duren.¹⁶ Gedurende twintig jaar daarvan heeft Maria Louise zich ingezet voor de belangen van het Huis Nassau-Dietz.

Met het verdedigen van dynastieke belangen staat Maria Louise in een duidelijke traditie van vrouwelijk regentschap bij de familie Nassau-Dietz. Pauline Puppel toont aan dat Sophia Hedwig van Brunswijk-Wolfenbüttel (1592-1642), Albertine Agnes van Oranje-Nassau (1634-1696), Henriëtte Amalia van Anhalt-Dessau (1666-1726) en Maria Louise van Hessen-Kassel (1688-1765) na het overlijden van hun echtgenoot uit het Huis Nassau-Dietz steeds werden aangesteld als *'vormundschaftliche Regentinnen'*. Hiermee bedoelt Puppel dat de regentes zowel de voogdij over haar minderjarige zoon als de regering in diens naam in handen had. De regentes zorgden voor de continuïteit van de dynastie en beschermden de dynastieke aanspraken tot de erfgenaam meerderjarig werd. Gedurende diens minderjarigheid kwamen deze aanspraken nog wel eens bloot te staan aan de eisen van andere familieleden.¹⁷

Schutte is van mening dat Maria Louises inzet voor de dynastieke en politieke belangen waar zij als regentes mee te maken kreeg nooit goed genoeg is geweest. Zij zou er maar weinig in geslaagd zijn om de belangen van haar zoon in acht te nemen. Zo had ze beter haar best kunnen doen in de erfeniskwestie die speelde en betere voorwaarden voor haar zoon moeten eisen voordat ze zijn aanstelling als stadhouder in Groningen en Gelre accepteerde.¹⁸ Of ze hier ook de ruimte voor had, toont Schutte nergens aan. Om

¹⁵ De gevolgen van de aanspraken van de Pruisische koningen Frederik I en, na diens dood in 1713, Frederik-Willem I (1688-1740), staan centraal in de studie naar het Pruisisch heerlijk gezag in Hooge en Lage Zwaluwe tot 1754: A. Peele, *Een uitzonderlijke erfgenaam. De verdeling van de nalatenschap van Koning-Stadhouder Willem III en een consequentie daarvan. Pruisisch heerlijk gezag in Hooge en Lage Zwaluwe, 1702-1754* (Hilversum 2013).

¹⁶ Het netwerk waar de familie Nassau-Dietz gebruik van kon maken om hun aanspraken op de erfenis kracht bij te zetten, wordt uitgediept in een studie naar de Friese Nassaus door M. Bruggeman, *Nassau en de macht van Oranje. De strijd van de Friese Nassaus voor hun rechten, 1702-1747* (Hilversum 2007).

¹⁷ P. Puppel, 'Das Prinzip der Subsidiarität: Die Herrschaft der verwitweten Fürstinnen von Nassau-Dietz(-Oranien)', in: Ulrike Ilg ed., *Fürstliche Witwen in der Frühen Neuzeit: zur Kunst- und Kulturgeschichte eines Standes* (Michael Imhof Verlag 2015) 14–26.

¹⁸ Schutte, 'Marijke Meu', 141.

te kunnen beoordelen wat Maria Louise tijdens haar regentschap bereikt heeft, moet ten eerste goed bekeken worden wat haar ambitie zou kunnen zijn geweest. Als bewaker van de dynastieke belangen van het Huis Nassau-Dietz was het vooral haar taak om ervoor te zorgen dat de keuzes die zij maakte de belangen van het Huis in de toekomst niet zouden schaden. De vraag is daarom: hoe heeft Maria Louise zich ingezet voor de dynastieke en politieke belangen van het Huis Nassau-Dietz in de periode van haar eerste regentschap (1711-1732)?

Deze vraag is te beantwoorden aan de hand van de resoluties van de Staten-Generaal en de correspondentie van Maria Louise. Sinds een aantal jaar wordt bij het project 'Brieven van de Hollandse en Friese stadhoudersvrouwen 1552-1820' van het Huygens Instituut gewerkt aan de digitale ontsluiting van de brieven van stadhoudersvrouwen via *Early Modern Letters Online* (EMLO).¹⁹ Stadhoudersvrouwen stonden in contact met allerlei verschillende personen in de maatschappij. Met het ontsluiten van de correspondentie van de stadhoudersvrouwen kan ook hun netwerk in kaart gebracht worden. Dit leidt tot nieuwe kennis over de connecties en het handelen van de familie Nassau. De brieven zijn bijzonder bronmateriaal, omdat deze inzicht bieden in de overwegingen, zorgen en werkwijzen van Maria Louise en haar adviseurs. Het lastige aan dit bronmateriaal is dat het om een momentopname gaat en dat de schrijvers van de brieven sommige informatie niet opschreven, omdat zij deze bekend veronderstelden bij de lezer of deze als te precair beschouwden om schriftelijk mede te delen. Soms ook zijn brieven waarnaar verwezen wordt niet meer voor handen.

Desalniettemin is met een kleine selectie uit de enorme hoeveelheid bewaarde correspondentie van Maria Louise al te betogen dat zij als regentes actief heeft bijgedragen aan het behoud van het stadhouderschap in de Nederlanden gedurende een groot deel van het tweede 'stadhouderloze' tijdperk.

¹⁹ EMLO is een online catalogus van vroegmoderne correspondentie, een tool gecreëerd door het project *Cultures of Knowledge* van de geschiedenisfaculteit aan de Universiteit van Oxford en de *Bodleian Library*. Middels de catalogus zijn de brieven doorzoekbaar gemaakt. Tegelijk toont EMLO een link naar een uitgave of scan van de originele brief, zodat de brieven gemakkelijk bekeken kunnen worden. Voor de portal van de catalogus van de brieven van de stadhoudersvrouwen, zie: I. Huysman, ed., 'Epistolary Power: the Correspondence of the wives of William of Orange, 1552–1617, and of the wives of the Dutch and Frisian Stadtholders, 1605–1725', via: *Early Modern Letters Online*, Cultures of Knowledge, <http://emlo-portal.bodleian.ox.ac.uk/collections/?page_id=2756>, geraadpleegd 29 mei 2023.

Hier volgen twee casussen uit het eerste regentschap van Maria Louise, van 1711 tot 1732. De eerste casus gaat in op de handelingen van Maria Louise in de zaak rond de erfenis van Willem III direct na het overlijden van Johan Willem Friso in 1711. De tweede casus gaat in op de middelen die zij inzette in de zaak rond de wens tot vernietiging, mortificatie, van het markizaat van Veere in 1723.

Een retorische strategie

Over zaken rond de erfenis van Willem III stipt Schutte aan dat de Staten-Generaal kort na het overlijden van Johan Willem Friso een voorlopige verrekening van de erfenis wilden overeenkomen met de koning in Pruisen. 'De prinses, daardoor zich gepasseerd voelend, protesteerde gepikeerd en liet dat met de tegenstem van Friesland en Groningen onderstrepen.'²⁰ Schutte lijkt hier te suggereren dat het volkomen logisch is dat de Staten-Generaal en Frederik I Maria Louise niet betrokken bij het maken van een voorlopige verrekening, na het overlijden van haar man. Schutte schreef namelijk niet dát Maria Louise werd gepasseerd. Zij 'voel[de]' zich slechts gepasseerd en zou 'gepikeerd' gereageerd hebben.

De erfenis was echter niet een aangelegenheid tussen de koning in Pruisen en de Staten-Generaal, maar tussen de koning en de familie Nassau-Dietz. De Staten-Generaal waren door Willem III aangesteld als executeur-testamentair. Zo kreeg Maria Louise na het overlijden van haar man direct te maken met dit bestuursorgaan en werden haar zaken in de resoluties behandeld. In de resoluties zijn niet alleen besluiten opgenomen, maar ook binnengekomen post en memories, verhandelingen over een onderwerp, meestal over de erfeniskwestie. Het was aan de Staten-Generaal om als een neutrale scheidsrechter toe te zien op de juiste uitvoering van het testament. In principe wogen de eigen belangen van de executeur-testamentair namelijk niet mee bij het uitvoeren van een testament. De verdeling van de erfenis was een juridisch zeer gecompliceerde zaak, omdat de bepalingen in het testament van Willem III niet overeenkwamen met bepalingen uit het testament van Frederik Hendrik, waar de koning in Pruisen zich voornamelijk op beriep.²¹

²⁰ Schutte, 'Marijke Meu', 141.

²¹ Bruggeman, *Nassau en de macht van Oranje*, 202–205; Peele, *Een uitzonderlijke erfgenaam*, 56–59; F. J. A. Jagtenberg, *Willem IV. Stadhouder in roerige tijden, 1711-1751* (Nijmegen 2018) 34.

Daarom hadden de Staten-Generaal aangestuurd op onderhandelingen, tussen beide partijen. De partijen hadden tot een vergelijk kunnen komen, als Johan Willem Friso niet verdrongen was op weg naar het overleg met Frederik I en de Staten-Generaal in Den Haag.²²

Door het overlijden van Johan Willem Friso viel er acuut een gat in de Nassause vertegenwoordiging aan de onderhandelingstafel. Hoe verliepen de onderhandelingen nu de universele erfgenaam zelf was omgekomen? Werd, zoals Jagtenberg concludeerde, de erfenis daadwerkelijk voor twintig jaar onberoerd gelaten tot Willem de zaak zelf zou kunnen regelen? Jagtenberg haalt een brief aan van Maria Louise aan de Staten-Generaal, ondertekend op 20 juli 1711. De brief werd pas op 27 juli 1711 behandeld in de Staten-Generaal, maar niet in zijn geheel overgenomen in de resoluties. In de brief presenteerde Maria Louise zich aan de Staten-Generaal als een ‘bedroefde en weêrloze Weduwe’. Jagtenberg heeft deze presentatie overgenomen en voor waar aangenomen. Hij stelt vervolgens dat de krachtige taal en steun van de Staten van Friesland er wel aan bijgedragen moet hebben dat de erfenis voor twintig jaar onberoerd gelaten werd, tot haar zoon meerderjarig zou zijn en de zaak zelf zou kunnen regelen.²³

De brief kan echter ook vanuit een ander perspectief bekeken worden: de nadruk op haar situatie als rouwende weduwe lijkt een bewuste retorische strategie. Maria Louise maakte hier gebruik van de verwachtingen die tijdgenoten van haar hadden als vrouw. Zij vroeg aandacht voor haar situatie als ‘bedroefde en weêrloze Weduwe’, ‘berooft zynde van myn Hooft en Gemaal, (...) beladen met een zorge voor een teeder kind, en zwanger (...) met een vrugt van eenige maanden’. Het opwekken van gevoelens van medelijden was niet zonder doel. Zij verzocht de leden van de Staten-Generaal om haar in bescherming te nemen en het kind dat te zijner tijd geboren zou worden ‘tot Vaders en Voorstanders’ te dienen. In de brief deed ze een beroep op ‘Christelyke medogentheit’ en vroeg ze de Heren om het kind te behoeden. Zo probeerde zij de belangen van haar ongebooren kind te beschermen. Het schrijven van de brief was daarmee naast een formaliteit ook vooral een tactische zet. Maria Louise had de medewerking van de leden van de Staten-

²² *Europische Mercurius bebelzende De voornaamste zaken van Staat en Oorlog, voorgevallen in alle de Koninkryken en Heerschappyyen van Europa; benevens eenige meldenswaardige tydingen uit verscheide andere Deelen der Waereld*. Tweede Deel (Leiden, Amsterdam 1711) 104–105 [428–429] <<http://books.google.com/books?vid=KBNL:UBL000064882>>, geraadpleegd 25 februari 2021.

²³ Jagtenberg, *Marijke Men*, 67–69.

Generaal hard nodig, want het zou zeer in haar nadeel zijn als er voor de geboorte van haar kind al besluiten zouden worden genomen. Het feit dat de brief gepubliceerd is in de *Europische Mercurius*, versterkt het idee dat hier retorische en strategische overwegingen meespeelden.²⁴

Ook de medestanders van Maria Louise maakten van deze strategie gebruik. Herman Huber, gezant van Johan Willem Friso en diens vertegenwoordiger in de onderhandelingen over de erfenis van Willem III, en landgraaf Karel van Hessen-Kassel (1654-1730), vader van Maria Louise, hadden ieder eveneens een brief aan de Staten-Generaal gestuurd. Hierin deden zij het verzoek om rekening te houden met Maria Louise en haar dochter, die in deze rouwperiode rust en medeleven verdienden.²⁵ Zelfs de Staten van Friesland besloten haar zaak te bepleiten en verzochten de Staten-Generaal in een missive, geschreven op 24 juli 1711, om geen besluit over de nalatenschap te nemen 'dat eenige atteinte soude geven aen het recht van de vrouwe Princesse Douariere en haer minderjarig kind'.²⁶ Allen hoopten dat de Staten-Generaal niet tot overhaaste beslissingen zou overgaan en zou wachten tot de Nassause partij haar aanspraken kon doen gelden. De vertegenwoordiging van de prinses aan de onderhandelingstafel moest eerst op orde komen, voor er plannen overlegd konden worden.

De Staten-Generaal gingen hier niet in mee. Omdat Frederik I in een geschil met de Staten-Generaal zijn aanspraken kracht bij kon zetten door te dreigen zich terug te trekken uit de Grote Alliantie in de Spaanse Successieoorlog (1702-1713), werd het lastig voor de Staten-Generaal om neutraal te bemiddelen tussen beide partijen.²⁷ Nog voor het behandelen van de brieven van Maria Louise en de Staten van Friesland werd op 27 juli 1711 in de Staten-Generaal al een conceptverdeling voorgelegd om met Frederik I tot een overeenkomst te kunnen komen, voor hij onverrichter zake terug naar Berlijn zou reizen. De gedeputeerden in de nalatenschap zouden deze provisionele

²⁴ Nationaal Archief, Den Haag, 1.01.02 Archief Staten-Generaal (hierna NA, S-G), inv. nr. 3374, Resoluties Staten Generaal 1711, 116 (27 juli 1711); *Europische Mercurius* Tweede Deel, 156–157 [451–452].

²⁵ NA, S-G, inv. nr. 3374, Resoluties Staten Generaal 1711, 69 (16 juli 1711) en 98 (22 juli 1711).

²⁶ NA, S-G, inv. nr. 3374, Resoluties Staten Generaal 1711, 116–117 (27 juli 1711).

²⁷ H. Philippi, *Landgraf Karl von Hessen-Kassel. Ein deutscher Fürst der Barockzeit*. Veröffentlichungen der Historischen Kommission für Hessen 34 (Marburg 1976) 376 [via DFGviewer van de Universiteit Marburg]; Peele, *Een uitzonderlijke erfgenaam*, 56–58.

verdeling voorleggen aan Von Hymmen, de gezant van Frederik I.²⁸ Zo-doende lieten zij de zaken niet in dezelfde toestand als bij het overlijden van Johan Willem Friso.

Terwijl de Staten-Generaal besloten Von Hymmen van het plan op de hoogte te stellen om enkele goederen bij provisie toe te wijzen, wilden zij Maria Louise in het ongewisse laten, 'hopende ende vertrouwende, dat de Vrouwe Princesse Douariere van Nassau met den voorz: voorslagh mede welgenoeogen sal willen nemen, ende deselve aennemem'.²⁹ Hierop klonk uit Friesland en Groningen luid protest. De Friese gedeputeerden noemden het besluit 'strijdende tegen het fatsoen, de forme en het recht het welke aen de vrouwe prinsesse Douariere als legitima Tutrix over haere minderjarige dogter gebooren is en toekomt'. Volgens de gedeputeerde uit Groningen was het besluit in strijd met de 'macht die aen eenigh Executeur ter werelt kan compereren'.³⁰ In de ogen van de Friese en Groningse gedeputeerden was het onverenigbaar dat Staten-Generaal met Von Hymmen in gesprek wilde gaan, terwijl zij zelf al stelden dat Maria Louise niet in staat zou zijn om voldoende kennis van zaken te nemen en instructies voor de voortgang van de onderhandeling te geven. Desalniettemin werd de resolutie op 28 juli 1711 goedgekeurd.³¹ Maria Louise werd geen deel gemaakt van plannen die over haar en haar familie gingen. Er werden geen onderhandelingen met haar gevoerd.

Pas enkele weken later, nadat Von Hymmen bekend had gemaakt dat de koning in Pruisen het voorstel aanvaardde, kreeg zij officieel bericht over de genomen resolutie.³² Daarbij schreven de Staten-Generaal een nadere verklaring. Natuurlijk, zo stelden zij, hadden de Staten-Generaal ook liever eerder de gedachten van Maria Louise over het plan vernomen. Maar aangezien de Pruisische koning al gauw weer zou vertrekken, hadden de Staten-Generaal niet meer de tijd gehad om zich op de hoogte te stellen van de overwegingen van de Nassause zijde. Bovendien vulden zij voor Maria Louise in dat zij te zeer aangedaan zou zijn om in een dergelijke uitvoerige en inspannende zaak een beslissing te nemen:

²⁸ NA, S-G, inv. nr. 3374, Resoluties Staten Generaal 1711, 113-116 (27 juli 1711); Bruggeman, *Nassau en de macht van Oranje*, 247-248.

²⁹ NA, S-G, inv. nr. 3374, Resoluties Staten Generaal 1711, 115-116 (27 juli 1711).

³⁰ NA, S-G, inv. nr. 3374, Resoluties Staten Generaal 1711, 113-116 (27 juli 1711).

³¹ NA, S-G, inv. nr. 3374, Resoluties Staten Generaal 1711, 123-127 (28 juli 1711).

³² NA, S-G, inv. nr. 3374, Resoluties Staten Generaal 1711, 222-224 (24 augustus 1711); Bruggeman, *Nassau en de macht van Oranje*, 249.

ook ligt te begrijpen, dat haere furstelijke Door[uchtighey]t in de kragt van haere regtmatige afflictie niet in staet soude sijn om in een werck dat seer opereus is, genoegsame kennisse van saken te nemen en daerop de nodige authorisatie en instructie te geven in soo korten tijd als sijne Maj[estey]t hier noch stonde te blijven³³

Het medelijden dat Maria Louise in haar brief van 20 juli 1711 nog probeerde op te wekken, had niet de beoogde uitwerking bij de Staten-Generaal. Bij de afhandeling van de erfeniskwestie wogen de belangen van Frederik I zwaarder dan die van de Nassaus voor de executeur-testamentair.³⁴

Met de steun van haar vader, die groot aanzien genoot onder de Europese adel, kon Maria Louise zich beraden.³⁵ Begin oktober 1711 kwam de landgraaf naar Leeuwarden, een maand nadat Maria Louise haar zoon ter wereld had gebracht. De landgraaf kwam waarschijnlijk niet slechts op kraambezoek bij zijn dochter, want op verzoek van Maria Louise was hij door het Hof van Friesland erkend als medevoogd en curator van zijn kleinkinderen in Friesland. De landgraaf was daarmee juridisch bevoegd om mee te denken over belangrijke zaken aan het Friese hof.³⁶ Zijn ervaring met dynastieke aangelegenheden zal van pas zijn gekomen bij het maken van een beslissing wat betreft de volgende stap in dit schaakspel.

Op 21 oktober 1711 behandelden de Staten-Generaal een brief van Maria Louise waarin zij akkoord ging met het voorstel van de Staten-Generaal om een voorlopige verdeling van de erfenis te maken, voorbehoudens de rechten van haar kinderen en enkele wijzigingen, verder toegelicht in een memorie van haar gezant Dalwigh.³⁷ De bewoording van de memorie is zorgvuldig gekozen en de tekst is scherp geformuleerd. Dalwigh schreef dat zij niet anders hadden verwacht van de Staten-Generaal, dan dat de nalatenschap in onveranderde toestand gelaten zou worden gedurende de periode van rouw en totdat er iemand aangesteld zou zijn om de belangen van de prinses en haar kinderen voor te staan. Dit niet alleen omdat gezanten van Maria

³³ NA, S-G, inv. nr. 3374, Resoluties Staten Generaal 1711, 223 (24 augustus 1711).

³⁴ NA, S-G, inv. nr. 3374, Resoluties Staten Generaal 1711, 222-224 (24 augustus 1711).

³⁵ Philippi, *Landgraf Karl von Hessen-Kassel*, 393.

³⁶ Jagtenberg, *Willem IV*, 80.

³⁷ NA, S-G, inv. nr. 3374, Resoluties Staten Generaal 1711, 488 (21 oktober 1711).

Louise en de landgraaf dit meermaals op nette wijze verzocht hadden, ‘ne-
maer oock om dat de sake selfs sulcx ten uijttersten hadde vereijst.’³⁸

De verontwaardiging over het besluit van de Staten-Generaal mocht duidelijk zijn. Men achtte het niet meer dan billijk dat de Staten-Generaal de periode van rouw zou respecteren en de zaken geheel zouden laten in de status waarin deze zich bevonden voor het overlijden van Johan Willem Friso. Maria Louise en haar medestanders waren dus inderdaad ‘gepikeerd’ over de gang van zaken, maar daar was een goede reden voor. Nog voor ze ook maar enige beslissing kon nemen, werd Maria Louise buitenspel geplaatst door de Staten-Generaal. Luid protest in scherpe bewoordingen tegen dit onheuse handelen lijkt daarom gepast. Al is Maria Louise in deze zaak zelf nog maar weinig aan het woord gekomen, zij is duidelijk een van de politieke spelers in het verhaal. Ze kon daarbij gebruik maken van de steun van verschillende mensen in haar netwerk die de nodige kennis hadden om een strategie te bepalen en zelfs de Friese en Groningse Staten die haar belangen vol vuur durfden te behartigen.

Het markizaat van Veere

Dat blijkt ook uit een tweede casus rond een kwestie in Zeeland, namelijk de mortificatie van het markizaat van Veere. Het markizaat behoorde tot het privé-eigendom van de markies, in dit geval de erfgenaam van Willem III. In de Staten van Zeeland, de leenheer van deze vazal, waren echter anti-stadhouderlijke regenten van zins het markizaat te ‘devassalleren’ en dus op te heffen.³⁹ De Nassaus hadden gedacht dat het markizaat hen in een definitieve verdeling met de koning in Pruisen zou toekomen, maar zover was het nog

³⁸ NA, S-G, inv. nr. 3374, Resoluties Staten Generaal 1711, 489-490 (21 oktober 1711).

³⁹ Het markizaat omvatte naast Veere ook de stad Vlissingen, het slot Zandenburg, de heerlijkheid van Vrouwenpolder, de stad en vrijheid van Domburg en de ambachtsheerlijkheid van Zandijk. Op de heerlijkheden gold een bepaling dat zij niet onder erfgenamen opgedeeld mochten worden. In 1581 kwam het markizaat in de familie van Oranje-Nassau, nadat Willem van Oranje het had aangekocht. Zie verder Simon Groenveld, ‘De Oranjes als markiezen van Veere. Hun politieke invloed in Zeeland en de stad Veere 1581-1702.’, in: Peter Blom ed., *Borsele, Bourgondië, Oranje: heren en markiezen van Veere en Vlissingen 1400-1700* (Hilversum 2009) 105–152, aldaar 105–109.

niet gekomen. Zij hadden zwaarwegende belangen bij het verdedigen van de positie van de markies. De markies van Veere had namelijk het overerfbare recht om de leden van het stadsbestuur te kiezen en de baljuw, de burgemeesters en schepenen te benoemen: regenten. Op termijn zouden daardoor voldoende regenten in de Staten van Zeeland wellicht te overtuigen zijn om weer een stadhouder aan te stellen in Zeeland. Als de Staten daadwerkelijk over zouden gaan op de voorgestelde mortificatie, zou dat de mogelijkheden voor Maria Louise om invloed voor haar zoon te vergaren zwaar beperken. Hoe kon zij voorkomen dat de gemoederen in Zeeland dusdanig hoog opliepen dat de Staten van Zeeland over zouden gaan op vernietiging van het markizaat?

Het verdedigen van de rechten van de markies voor het Nassause Huis was een serieuze politieke uitdaging waarbij Maria Louise voorzichtig moest handelen. In oktober 1711, ontving Maria Louise een brief van één van haar adviseurs, Doeke van Hemmema (1652-1721). In deze brief schreef hij dat hij door Johan Willem Friso in 1707 en 1708 met een 'secrete commissie' naar Zeeland gezonden was om met een aantal Zeeuwse regenten gedaan te krijgen dat het recht zijn loop zou hebben en 'wel principaellijck te verhinderen het pernietius project dat doenmaels op tapijt was om het marquisaet bij resolutie van de staeten te vernietigen'.⁴⁰ Het voorstel leidde toen niet direct tot een besluit om over te gaan op de zogenoemde 'devassallagie', maar het idee was geboren.⁴¹ Pas toen de elfjarige Willem in 1722 een aanstelling kreeg als stadhouder van Gelre, vormde dit in Zeeland een aanleiding om de mortificatie weer te bespreken. Wanneer de stadhouderlijke provincies overwicht zouden krijgen in de Staten-Generaal en de stadhouderlijke familie meer invloed zou krijgen in de Republiek, werd de kans namelijk ook groter dat

⁴⁰ Koninklijk Huis Archief, Den Haag, A28 Maria Louise, landgravin van Hessen-Kassel (1688-1765) (hierna: KHA, A28), inv. nr. 220, Brief van Doeke van Hemmema aan Maria Louise van Hessen-Kassel met betrekking tot de zaken in Veere en Vlissingen (10 oktober 1711).

<resources.huygens.knaw.nl/media/stadhoudersvrouwen/mlvanhessenkassel/A28-220_002.pdf>

⁴¹ M. van der Bijl, *Idee en interest: voorgeschiedenis, verloop en achtergronden van de politieke twisten in Zeeland en vooral in Middelburg tussen 1702 en 1715* (Rijksuniversiteit Utrecht, uitgegeven door Wolters-Noordhoff, Groningen 1981) 247; Bruggeman, *Nassau en de macht van Oranje*, 233–234.

Willem tot stadhouder van Zeeland benoemd zou worden, tot grote schrik van de anti-stadhouderlijke Zeeuwse regenten.⁴²

Maria Louise besloot Sicco van Goslinga (1664-1731), Fries gedeputeerde ter Staten-Generaal, om advies en steun te vragen. In een brief aan hem van 2 februari 1723, schreef Maria Louise dat zij het nodig achtte zich tot de Staten-Generaal te richten, in hun functie van executeurs-testamentair over de erfenis van Willem III. Ze wilde hen vragen ‘de rechten van mijn lieve kinderen tegen de onrechtmatige handelingen te beschermen’, omdat men in Zeeland stappen ondernam tot het tenietdoen van de rechten van de markies, ‘tot groot nadeel voor mijn lieve kinderen’.⁴³ Uit de brief, die heel formeel aan doet, blijkt vooral dat Maria Louise zich ernstig zorgen maakte over de situatie. Zowel zij als de landgraaf hadden alvast een brief aan de Staten-Generaal opgesteld waarvan kopieën waren bijgevoegd aan het schrijven aan Goslinga. Maria Louise vroeg hem, indien hij het niet nodig zou vinden wijzigingen aan te brengen, of hij ervoor kon zorgen dat de brief zo goed mogelijk ontvangen zou worden en er voldoende aandacht aan de brief besteed zou worden.⁴⁴ Maria Louise vroeg Goslinga dus niet of hij het gepast achtte om de brieven aan de Staten-Generaal aan te bieden, maar om het juiste moment voor te bereiden voor het overhandigen van de brieven. Hij zou wel kunnen inschatten of er in de Staten-Generaal veel anti-stadhouderlijke regenten aanwezig zouden zijn.

Goslinga was echter niet zo gealarmeerd als Maria Louise. In zijn antwoord op haar brief, geschreven op 6 februari 1723 stelde hij voor de brieven aan de Staten-Generaal te bewaren tot een moment waarop dit meer noodzakelijk zou zijn. Verder overlegde Goslinga met Maria Louise over met wie er in contact getreden werd, alvorens er mogelijk gevoelige informatie doorgegeven werd. Hij had mogelijk iemand gevonden wiens naam hij niet in de

⁴² Bruggeman, *Nassau en de macht van Oranje*, 261.

⁴³ Huisarchief Twickel, Delden, Archief Sicco van Goslinga (hierna: Twickel, SvG), inv. nr. 925, deel 5, Brief van Maria Louise van Hessen-Kassel aan Sicco van Goslinga met verzoek om advies in zake Veere en Vlissingen (2 februari 1723). Citaat vertaald uit het Frans: *‘par leur qualité d’executeurs Testamentaires a protéger mes Chers Enfants contre tous les mouvements injustes, que l’on se donne dans la Province de Zeeland pour entreprendre de mortifier et d’annuler les droits du marquis de Veer et de Vlissingen, au grande prejudice de mes chers Enfants.’*

⁴⁴ Twickel, SvG, inv. nr. 925, deel 5, Brief van Maria Louise van Hessen-Kassel aan Sicco van Goslinga met verzoek om advies in zake Veere en Vlissingen (2 februari 1723).

brief durfde te noemen, voor het geval de brief door de verkeerde ogen gelezen werd.⁴⁵ Terwijl Goslinga van plan was rustig af te reizen naar Friesland, kwam hij voor een dilemma te staan toen bekend werd dat een Zeeuwse delegatie op weg was naar Den Haag. Vanwege het grote belang dat daarin lag voor de jonge prins, zou Goslinga toch liever de aankomst van een Zeeuwse delegatie afwachten.⁴⁶ Enerzijds blijkt hieruit dat de belangen van de Nassaus voor Goslinga nog zwaarder wogen dan zijn eigen zaken in Friesland, anderzijds is te concluderen dat Goslinga toch niet zo zeker was van de Zeeuwse overwegingen rond de mortificatie.

Toen besloten werd de brieven aan de Staten-Generaal toch te versturen, schreef Maria Louise de Staten van andere provincies aan met het verzoek de Zeeuwen de mortificatie af te raden. Hoewel Maria Louise niet in de Staten van provincies zitting nam en de Staten waar haar zoon tot stadhouder benoemd was niet kon bevelen hoe zij zich tegenover de Staten-Generaal dienden op te stellen, had zij wel in verschillende provincies contacten die haar wilden steunen.⁴⁷ Verder probeerde Maria Louise zoveel mogelijk van de juiste omstandigheden gebruik te maken. Binnenkort zou er een brief van de Staten van Friesland met een voor Maria Louise belangrijke inhoud aan de Staten-Generaal voorgelegd moeten worden, maar aangezien Holland die week het voorzitterschap in handen zou hebben, was het onverstandig de brief op dat moment voor te leggen. Dat kon wel eens tot een ongewenste reactie leiden.⁴⁸ Maria Louise was ervan op de hoogte dat het voorzitterschap van de Staten-Generaal wekelijks wisselde en verzocht Philip Frederik

⁴⁵ KHA, A28, inv. nr. 430, Brief van Sicco van Goslinga aan Maria Louise met advies in zake Veere en Vlissingen (6 februari 1723).

<resources.huygens.knaw.nl/media/stadhoudersvrouwen/mlvanhessenkassel/A28-430_023.pdf>

⁴⁶ KHA, A28, inv. nr. 430, Brief van Sicco van Goslinga aan Maria Louise (27 februari 1723). Citaat vertaald uit het Frans: '[...]mes affaires domestiques m'y apellent, mais la crise dans la quelle se trouvent les affaires et le grand interest, qu'y peut avoir le jeune Prince m'agite de manière que je ne sçais pas quasi, a quoi me determiner[...]'

<resources.huygens.knaw.nl/media/stadhoudersvrouwen/mlvanhessenkassel/A28-430_024.pdf>

⁴⁷ Bruggeman, *Nassau en de macht van Oranje*, 262 en 265; zie bijvoorbeeld het antwoord van Cornelis Schajj, gedeputeerde in Groningen: KHA, A28, inv. nr. 265, Brief van Cornelis Schajj aan Maria Louise van Hessen-Kassel (7 april 1723). <resources.huygens.knaw.nl/media/stadhoudersvrouwen/mlvanhessenkassel/A28-265_007.pdf>

⁴⁸ Bruggeman, *Nassau en de macht van Oranje*, 190 en 264.

Vegelin van Claerbergen hier rekening mee te houden.⁴⁹ Hieruit blijkt dat ze kennis had van de gang van zaken in de Staten-Generaal en haar handelingen daarop aanpaste.

Aan Philip Frederik Vegelin van Claerbergen zet zij een inschatting van haar kans van slagen uiteen. Naast steun uit Friesland, Groningen en Gelre, verwachtte ze nu ook steun vanuit Overijssel voor een besluit om de Staten van Zeeland de mortificatie af te raden.⁵⁰ Wat Maria Louise voorspelde gebeurde ook. Een meerderheid in de Staten-Generaal was nu van zins dat het idee van de Zeeuwse regenten om het markizaat te vernietigen geheel buitensporig was. Omdat eerst de Zeeuwse voorzitter en vervolgens ook de voorzitter van de week tevoren, een Hollandse regent, weigerden te concluderen, werd de Gelderse voorzitter van twee weken eerder, Johan van Welderen, hiertoe gevraagd.⁵¹ Door bij de juiste personen te lobbyen kon Maria Louise rekenen op de steun van een meerderheid van de provincies in de Staten-Generaal. Uiteindelijk zijn de Zeeuwse Staten na enkele jaren van discussie tijdens het regentschap van Maria Louise niet overgegaan op daadwerkelijke mortificatie.⁵²

⁴⁹ Tresoar, Leeuwarden, 323 Archief Familie Van Eysinga-Vegelin van Claerbergen (hierna Tresoar, EVC), inv. nr. 4870, Brief van Maria Louise van Hessen-Kassel aan Philip Frederik Vegelin van Claerbergen (26 juni 1723). Citaat vertaald uit het frans: *'je craint que l'insident qui ce trouve que la Hollande presidera cette semaine [...] pour cet effet je ne double point ou il faudra ce precaustionnee [...] ce que vous prie de voulloir menage et je remet le tout a votre prudence et bonne direction.'*

⁵⁰ Tresoar, EVC, inv. nr. 4870, Brief van Maria Louise van Hessen-Kassel aan Philip Frederik Vegelin van Claerbergen (26 juni 1723). Citaat vertaald uit het frans: *'je veuts esperer que vous poures être en état de faire une bonne conclusion puisque il y aura quatre Provinse qui pourront conclure, car je ne doute point ou vous a informer que celle de Overijssel a prise une resolution par laquelle elle Authorise les deputte de ce confirmer aux trois autre Provinse et de concludre Avec eux ce qui et un grand Avantage.'*

⁵¹ KHA, A28 inv. nr. 293, Brief van Johan van Welderen aan Maria Louise van Hessen-Kassel met betrekking tot de zaken in Veere en Vlissingen (3 juli 1723). Johan van Welderen licht toe hoe hij geconcludeerd heeft: *'ainsi qu'on s'adressa a moy, selon la forme du gouvernement, et on me pressa de conclure avec les quatre Provinces, ce que ie n'ay pas refusé mais sans hesitation apres quelques raisonnements pourtant que eux avec le Cons: Pens: sur cette matiere, i'aj conclue d'escrire une letter de debortation aux Etats de Zelande.'* <resources.huygens.knaw.nl/media/stadhoudersvrouwen/mlvanhessenkassel/A28-293_004.pdf>

⁵² Bruggeman, *Nassau en de macht van Oranje*, 264–269.

Conclusie

Met de juiste aandacht voor de *agency* van vrouwen in de geschiedenis kunnen een hoop ongefundeerde aannames in de historiografie weerlegd worden. Om te kunnen waarderen hoe een vrouw als Maria Louise een rol en invloed had in het politieke spel rond het behoud van het stadhouderschap in de vroegmoderne Republiek is het van belang om haar handelingen voorop te stellen en deze te waarderen aan de hand van een relevante maatstaf. Hoe kon zij haar invloed doen gelden? Welke middelen had zij tot haar beschikking? Over welke kennis kon zij beschikken? Wat waren haar ambities? En met welke beperkingen had zij te maken? Al waren vrouwen in de achttiende eeuw formeel uitgesloten van bestuurlijke posities, dit wil niet meteen zeggen dat zij in het politieke domein afwezig waren of daar geen verstand van hadden.

Het beeld dat van Maria Louise geschetst is, kan al bijgesteld worden op basis van slechts enkele brieven uit de enorme hoeveelheid bewaarde correspondentie. Waar eerder altijd aangenomen werd dat Maria Louise over niet genoeg bestuurlijke kennis kon beschikken om de juiste beslissingen te nemen in een belangrijke zaak als de erfeniskwestie, is de gepikeerde reactie en het luide protest van haar medestanders over de besluitvorming van de Staten-Generaal beter te duiden met oog voor de reden van het benadrukken van een periode van rouw. Het overleg dat Maria Louise middels brieven pleegde om de mortificatie van het markizaat van Veere te voorkomen getuigt eveneens van haar inzicht in de politiek van de Staten-Generaal.

Maria Louises dynastieke en politieke ambities waren niet gering. Zij moest zorgen voor het behoud van de aanspraken van haar zoon en het beschermen van diens belangen als toekomstig stadhouder. Het moge duidelijk zijn dat zij zo een belangrijke en actieve rol had bij het beschermen van de dynastieke belangen van de familie waarin zij getrouwd was en kon rekenen op de steun van de familie waarin zij was geboren. Daarbij speelde het onderhouden van de juiste contacten in de bestuurlijke kringen waarin zij zich begaf een cruciale rol. Middels brieven kon zij zich van de steun van medestanders verzekeren en een strategie bepalen om te zorgen dat er geen besluiten genomen werden ten nadele van de rechten van haar kinderen.

Bij het lezen van haar brieven is het van belang om oog te hebben voor de retorische strategieën die vrouwen konden toepassen, zoals in de brief van Maria Louise aan de Staten-Generaal die gepubliceerd werd in de *Europische Mercurius*. Dit is één van de manieren waarop zij haar politieke invloed deed gelden. Door de publicatie van meer dan 25.000 internationale brieven uit de

archieven van het Huis van Oranje-Nassau, kunnen de retorische en politieke strategieën die de zestiende-, zeventiende- en achttiende-eeuwse stadhoudersvrouwen gebruikten verder worden onderzocht. Zo kan de politieke rol die vrouwen in het bestuur van de Republiek hebben gehad verder worden uitgelicht.